

Virgilio Noè

LITURGIJSKI ŽIVOT U SVETIŠTIMA

Iz godine u godinu svjedoci smo sve življeg života koji buja u našim svetištima. Mnoštvo hodočasnika slijeva se u svetišta. Na sastanku predsjednika i tajnika nacionalnih liturgijskih vijeća 23.-28. listopada 1984. u Rimu raspravljat će se, između ostalog, i o liturgijskom životu u svetištima. To nas je potaklo da za čitatelje našeg časopisa objavimo u hrvatskom prijevodu predavanje koje je tajnik Kongregacije za bogoštovlje nadbiskup Virgilio Noè održao upraviteljima talijanskih svetišta 23. studenoga 1983. Predavanje je objavljeno u glasilu Svete kongregacije za bogoštovlje, a u ovom broju SB s velikodušnim dopuštenjem autora donosimo njegov prvi dio. (Uredništvo)

1) U davnijem magisteriju. . .

Godine 1955. zadužio je Pio XII. komisiju sastavljenu od petorice kardinala da ispita i riješi neke probleme koji su se odnosili na svetišta, njihovu narav i njihova prava.

Navedena komisija formulirala je definiciju svetišta koju je odobrio 22. prosinca 1955. Pio XII. Ona glasi ovako: »Sanctuarii nomine venit ecclesia seu aedes sacra divino cultui publice exercendo dicata, quae ob peculiarem pietatis causam a fidelibus constituitur meta peregrinationum ad gratias impetrandas vel vota solvenda«. ¹

Definicija se svidjela i preuzeta je gotovo u potpunosti u kodeks rubrika iz 1960. godine. ²

* VIRGILIO NOÈ, La vita liturgica nei santuari, Notitiae 20(1984), str. 390-406.

¹ Usp. Ephemerides Liturgicae, 70 (1956) str. 309.

² Rubricae Breviarii et Missalis Romani, br. 373.

Novi Kodeks kanonskog prava u prvom od pet brojeva posvećenih svetištima definira ih ovako: »Sanctuarii nomine intelleguntur ecclesia vel alius locus sacer ad quos, ob peculiarem pietatis causam, fideles frequente, approbante Ordinario loci, peregrinantur« (kan. 1230).

S tom definicijom označene su linije koje oblikuju fizionomiju nekog svetišta i određuju mu identitet.

Svetište je sveto mjesto.

Da bi se neko sveto mjesto moglo označiti kao svetište, potrebno je stjecanje vjernika. Ali to nije dosta: potreban je također i pristanak biskupa tog mjesta. Razlog sudjelovanja (vjernika) mora biti neki pobožni motiv, kao štovanje neke slike ili moćiju uspomena na neki čudesan događaj koji se desio u tom mjestu ili posebna važnost koju ima to isto mjesto u religioznoj povijesti mjesne Crkve.³

Svetišta su sveta mjesta u kojima je Bog pokazao svoju slavu u različitim vremenima i prilikama.

Vrlo su različita. Postoje svetišta Svete Zemlje. U Rimu su grobovi apostola Petra i Pavla: biskupi tu moraju obaviti jedno obavezno hodočašće, »*visitatio ad limina*«. Nad grobovima mučenikâ podižu se svetišta, kao i ondje gdje se nalazi grob prvog biskupa pojedine biskupije.

Brojna su marijanska svetišta: nastaju katkad oko nekog kipa. Govori se o predivnim događajima... iako nisu sigurni. Sigurno je to da se u to svetište hodočastilo oduvijek da se moli Gospi i da se osjete njezina dobročinstva. Često se u svetištu dogodilo čudo da bi se odgovorilo na očekivanje i povjerenje onih koji su molili.

Drugi put »znak Božji« bio je prisutan: Gospa se ukazala. Bog posreduje preko svojih svetaca, i posebno preko Djevice Spomen na to povjerava se potomcima izgrađujući svetište.

2) ...i u novijem magisteriju

Definicija svetišta sadržana u C.I.C. (1983.) u kanonu 1230 zadnji je glas koji odjekuje na temu svetišta.

U C.I.C. iz 1917. o njima se uopće ne govori.

O svetištu se prethodno govorilo u »*Directorium Pastorale quoad turismum*«, koji je 30. travnja 1968. objelodanila S. Kongregacija za kler. U tom *Direktoriju*, nakon što se govorilo o tome što se mora učiniti za kult u turističkim mjestima, spominje se paragraf koji se odnosi na vjerski turizam, gdje se kaže da treba »posvetiti pažnju postojećim prošteništim u pojedinim biskupijama imajući u vidu velik doprinos

³ Usp. *Codigo de Derecho Canonico*, Madrid 1983, str. 588, kan. 1230.

koji ona pružaju s obzirom na dijeljenje sakramenata pokore i euharistije, te utjecaj koji vrše također na turiste koji ne obavljaju vjerske dužnosti«. ⁴

I »*Directorium de Pastoralis ministerio episcoporum*«, izdan 22. veljače 1973., stavlja naglasak na »brigu koju biskup mora voditi o svetištima podignutim u čast Boga, Djevice Marije i svetaca; on mora ukloniti bilo koji motiv, odstraniti svaki oblik zarade tako da svetišta mogu služiti za djelotvorno promicanje duhovnog života biskupije; morat će budno paziti na liturgijska slavlja koja se tamo vrše, ravnati slijevanje hodočasnika da bi sve, posebno sveta služba riječi Božje sakramenata pridonijelo duhovnom napretku. ⁵

3) Misao Pavla VI. i Ivana Pavla II.

Siguran i konkretan smjer, svijetao s pastoralno-liturgijskog gledišta, na koji moraju odgovoriti svetišta, nalazi se u riječima i poukama dvojice papa: Pavla VI. i Ivana Pavla II. Koliko je toga rekao Pavao VI. o svetištima u audijencijama upraviteljima svetišta Italije, i govoreći u svetištima koja je posjetio. ⁶ Jedan tekst, izabran između mnogih, omogućava nam vidjeti kako je taj papa uvrstio u kontekst (koji i mi pokušavamo ostvariti) ciljeve svetišta: »Potrebno je da odgovaraju njihovoj uvijek naglašenijoj integrativnoj funkciji pastoralnog života... Potrebno je da se iziđe iz uhodanosti nedodirljivog običaja, ili udobnog improviziranja, ili raskošnosti koja ne ostavlja tragove. Vjernici koji pritiču u svetišta, potaknuti najrazličnijim razlozima — od onih najtragičnijih i jedva podnosivih do onih umjetničkih i turističkih — imaju pravo da kod vas nađu odgovarajuću duhovnu potporu urednu liturgijsku katehezu, odgoj za zajedničku svijest; za njih je to trenutak milosti, koji treba znati promicati i udovoljiti sa svim raspoloživim sredstvima, koja su brojna i izvanredna«. ⁷

Ne smije se nikada zaboraviti Apostolsku pobudnicu »*Marialis Cultus*« Pavla VI. Ona će po svom konkretnom karakteru moći utjecati na liturgijski pastoral mnogih svetišta.

Ivan Pavao II. predložio je mnogobrojne smjernice koje se odnose na svetišta, bilo prigodom njegove posjete svetištima (Zapopan, Guadalupe, Czestochowa, Knock, Fatima, Lujan itd.) bilo obraćajući se onima

⁴ Usp. *Directorium pastorale quoad turismum*, br. 374 d, u *Enchiridion documentorum instaurationis liturgicae* (EDIL), Casali 1976, br. 1753. Hrvatski prijevod: *Opći direktorij za dušobrižništvo turizma* (Dokumenti 24) KS, Zagreb 1969, str. 20.

⁵ Usp. *Directorium de pastoralis ministerio episcoporum*, u EDIL, br. 3006, b.

⁶ Usp. *Indice Insegnamenti di Paolo VI*, Città del Vaticano 1977, odrednica *Santuari*, str. 1152; odrednica *Maria, nei vari stati*, str. 799.

⁷ Paolo VI, *Discorso ai Rettori dei Santuari Mariani*, 16 novembre 1966, u *Insegnamenti di Paolo VI*, Città del Vaticano 1966, IV, str. 902 — 903.

koji su zainteresirani za život svetišta, kao što je bilo s ravnateljima svetišta Italije, Francuske,⁸ Valencijske provincije u Španjolskoj, s biskupima Campanije, i s onima Latinske Amerike u Puebli (Mexico).

Iz žive riječi Ivana Pavla II. donosimo također jedan tekst, izgovoren na putu u Mexicu, u Zapopànu 30. siječnja 1979:

»Ovo svetište u Zapopànu i mnoga druga razasuta... mogu i moraju biti privelegirana mjesta za susret sve čistije vjere koja vodi Kristu. Bit će potrebno brinuti se s velikom pažnjom i žarom za pastoral u marijanskim svetištima preko odgovarajuće i žive liturgije, putem revnog propovijedanja i solidne kateheze, brižljivošću za službu pokore i čišćenjem eventualnih oblika religioznosti koji pokazuju manje odgovarajuće elemente«.⁹

4) Sakralnost svetišta

Navedene misli dobra su polazna točka za približenje svetištima. U spomenutim tekstovima naznačeni su ciljevi prema kojima treba težiti. Između polazne i završne točke postoji prostor koji treba ispuniti. To će se učiniti s nekoliko elemenata.

a) Prije svega možemo reći: tako često govorenje o svetištima i o njihovoj funkciji neizravni je odgovor koji pokazuje da svetišta ne treba gledati kao zastarjele stvarnosti koje kao takve treba uništiti kao nekorisnu robu, čuvajući samo crkve župskih zajednica.

Ponekad je ta rušilačka namjera i zamah ikonoborstva iz vremena Leona Isaurijskog, iz vremena Lutera i protestantske reforme podigao se nažalost katkada, u vremenima liturgijske reforme, zaslugom nekoga, koji je prisvojio ime liturgičara. Svetiša su bila optužena u ime sekularizacije i dijaloga ne uvijek prosvijetljenog s braćom razdijeljenih Crkava.

b) Taj zamah protiv svetišta potpomogao je na neki način čišćenju svetišta odstranjujući neke humanizacije kulta, suprotstavljajući se na jedan čvrst ali uljudan način, da ne bi svetišta bila jurišem zauzeta od turizma, koji smanjuje sakralnost mjesta.

c) ... potpomogao je da se ponovno otkrije sakralnost svetišta »*Ecclesia seu locus sacer...*«

Sakralnost nekog mjesta određena je na stalan način liturgijskim činom: činom posvete ili posvećenja putem kojeg je jedna zgrada oduzeta iz ruku i upotrebe ljudi, da bi bila namijenjena jedino čašćenju Božjem. U svijetu koji opsjeda Sotona, svetište ili jednostavno posvećena crkva mjesta su gdje se uživa pravo ekstrateritorijalnosti.

⁸ Giovanni Paolo II, *Discorso ai Rettori dei Santuari Francesi*, 22 Gennaio 1981, u *Insegnamenti di Giovanni Paolo II*, Città del Vaticano IV, str. 137-140.

⁹ Usp. J. Urdeix, *Los santuarios y su pastoral en el magisterio contemporaneo*, u *Phase*, 1982, br. 132, str. 485-492.

d) U svetištu se susrećemo s Bogom, koji je Neizmjeran. Ali svetište je i mjesto koje podsjeća na jedinstveni susret što ga je čovjek u jednom određenom povijesnom trenutku ostvario s Bogom. Spominje to Ivan Pavao II. ravnateljima francuskih svetišta: »Uvijek i svugdje kršćanska svetišta su bila ili su nastojala biti znakovi Boga i njegova ulaska u povijest čovječanstva. Svako od njih je spomenik tajne utjelovljenja i otkupljenja.«¹⁰

e) Susret se zbiva u molitvi ali se ne može do njega doći ako ambijent svetišta nije okružen ozračjem tišine i sabranosti kojih potrebu osjeća i za čijim žarom žudi današnji čovjek, zaglušen bukom i rastresen s tisuću rastresenosti. Svetišta bi trebala osigurati mjesto mira, gdje se duša može sabrati i vedro počivati.

f) Svetište bi trebalo biti za današnjeg čovjeka utočište. On ne ide više u svetište da traži pomoć protiv bolesti i nevolja: postoje danas za to mnoga sredstva. Ali danas ima nešto drugo zbog čega čovjek ne može biti bez Boga: postoje unutarnje praznine koje treba ispuniti, postoje punine mana i bijede, od kojih se treba rasteretiti. Svetište je sigurno utočište i danas.

g) To što je rečeno ima svoju vrijednost za pojedinca i za zajednicu u cjelini. Povijest kršćanstva, prije svega pučkog kršćanstva, svjedoči o prednosti koju za vjernike imaju »privilegirana« mjesta bogoštovlja. Tako Mircea Eliade.¹¹ I Olivier Clement tvrdi da je Zapad bio humaniziran i priveden kršćanstvu zahvaljujući svetištima, osamama i samostanima, koje je Crkva posijala posvuda, kroz vjekove.¹²

Prva dužnost koju od nas zahtijeva svetište »*Ecclesia vel alius locus sacer*« jest ta, da se poštiva sakralnost mjesta. To je prva liturgijska dimenzija, o kojoj treba voditi brigu.

Nikakvi dućan ni šum novca u svetištu. Ono što hodočasnik može zahtijevati (uspomene, knjige, pobožni predmeti) mora biti smješteno na drugom mjestu.

Neka se ne pripusti u svetišta i u prostor koji ih okružuje ništa što bi okrnjilo vedru atmosferu okolnog prostora. Nekada je kršćansko-kontemplativni duh znao prožeti okolinu svetišta: bijaše pravi okvir duha i ljepote koji je zaštićivao otajstvo, kojeg je svetište bilo konkretni spomen. Neprihvatljiva je atmosfera »festivala« ili »praznika prijateljstva« ili »piknika«, tako suprotnih svetištima.

¹⁰ Usp. Giovanni Paolo II, *Discorso ai Rettori dei santuari francesi*, gennaio 1981, n. mj.

¹¹ Usp. Pere Llabres, *Santuarios y pastoral sacramental diocesana*, u *Phase*, 1983, br. 132, str. 465.

¹² Usp. L. Maldonado, *El hecho de los santuarios desde la fenomenologia religiosa*, u *Phase*, n. mj., str. 453.

»Die Wallfahrtsorte sind die geheimen Hauptstädte der Welt« (Konrad Adenauer).

Svetišta su tajanstvene prijestolnice svijeta. Misterij zahtijeva pažnju, poštovanje i štovanje.

»Crkva valja da bude, kako joj narav traži, prikladna za liturgijska slavlja, ukrašena, da odsijeva plemenitom ljepotom a ne samo skupocjenošću, te može biti u pravom smislu simbol i znak duhovnih stvari. 'Opći raspored svete građevine valja da je takav, da na neki način očituje sliku sabranog skupa, da omogućuje prikladan razmještaj svega i pomaže, kako bi svaki pravilno izvršavao svoju službu'. Osim toga, neka se obdržavaju načela Opće uredbe Rimskog misla o rasporedu svetišta, oltara, sjedala, ambona i mjesta gdje se pohranjuje presveti sakrament.

Konačno, valja savjesno obdržavati sve što je propisano o stvarima i mjestima za slavlje drugih sakramenata, nadasve krštenja i pokore« (Ordo dedicationis ecclesiae, n. 3. Hrvatski prijevod: Red posvete crkve i oltara, Zagreb 1980, str. 20).

5) »*Media salutis*«

Novi Kodeks kanonskog prava, nakon što je istakao sakralnost svetišta i odredio mu svrhu djelatnosti »*ob pietatis causam*« (kan. 1230), označuje mu program: »*In sanctuariis abundantius fidelibus suppeditentur media salutis, verbum Dei sedulo annuntiando, vitam liturgicam praesertim per Eucharistiae et Paenitentiae celebrationem apte fovendo, necnon probatas pietatis popularis formas colendo*« (kan. 1234, § 1).

Kanon nam govori o »sredstvima spasenja«. To su obična sredstva spasenja, koja vjernik može naći u župi, u kojoj živi. Nabranjanje nekih od njih dopušta da se može ustvrditi da svetište može upotpuniti župu; hodočasnicima daje ono što u župi ne mogu naći (u malim župama, koliko vjernika ide na ispovijed kod svog župnika?); vjernici mogu i moraju naći u svetištu sliku Crkve, koju možda župa ne predstavlja, i koju sami vjernici, zbog različitih razloga, nisu uvijek voljni prihvatiti.

Činjenica da su u svetištu vjernici mnogobrojniji nego u župi, može pomoći posebno onima koji svoju vjeru slabo prakticiraju i koji mogu samo prigodno u svetištima stupiti u kontakt s Crkvom, koja je, nikada tako kao u tim prilikama, »sakrament spasenja«.

Župe i svetišta su dvije stvarnosti, koje se nadopunjuju i koje su potrebne; pružaju sredstva spasenja.

Ali način na koji su ta sredstva u svetištu pružena mora biti vanredan i mora odgovarati svrsi koju hodočasnici u neko svetište prepoznaju, možda, tek maglovito, ali koja je ipak podloga njihova pothvata: oni su došli u svetište »*ob peculiarem pietatis causam*«, i na to treba biti dan prikladan odgovor.

Prikazujući »*media salutis*«, ne mogu se zaboraviti izvorne vrednote svetišta, kao značenje hodočašća (sa svoja tri momenta: pripreme hodo-

čašća na svom polasku, putovanje i stanke u svetištu; povratak kući i početak misije).

Što se tiče *momenta stanke u svetištu*, treba znati da se radi o jednom od najintezivnijih trenutaka, kojima je svrha ojačanje vjere, obraćenje i što dublje urastanje u crkvenu zajednicu.

Prevela: A. Jurić

LITURGIJSKA RAZJAŠNJENJA

PRIČESTI DVAPUT NA DAN

Odredba kanona 917. Novoga crkvenog zakonika, koji dopušta da se vjernici mogu po drugi put pričestiti isti dan, izazvala je različita tumačenja. O tome se dosta raspravljalo po svijetu, a i kod nas.¹ Članovi Papinske komisije za autentično tumačenje Kodeksa na plenarnoj sjednici održanoj 26. lipnja 1984. g. dali su odgovor na pitanje postavljeno u vezi s tim kanonom.

Pitanje: Da li se, prema odredbi kanona 917, vjernici koji su se već pričestili mogu istoga dana pričestiti po drugi put, ili onoliko puta koliko puta sudjeluju u euharistijskom slavlju?

Odgovor: Affirmative ad primum, negative ad secundum.²

To znači da se vjernik može pričestiti dvaput na dan a ne onoliko puta koliko sudjeluje u misnom slavlju. U stilu dosadašnjega liturgijskog zakonodavstva, osobito prema smjernicama instrukcije »*Immensae caritatis*« od 29. siječnja 1973. g., taj famozni »*iterum*« iz kanona 917 ne bi značio da se vjernik može pričestiti dvaput na dan u istoj vrsti euharistijskog bogoslužja, u običnom žargonu rečeno u dvije mise koje se slave jedna iza druge. To pričešćivanje »po drugi put« odnosilo bi se na sudjelovanje u drugom euharistijskom slavlju koje je drukčije po sadržaju ili po vanjskoj manifestaciji, npr. obredne mise preko kojih se dijele neki sakramenti, posvete oltara, redovničko zavjetovanje, sprovodna misa ili misa na prvu godišnjicu smrti, glavna misa za vrijeme pastirskog pohoda, misa koju predvodi viši redovnički poglavar za vrijeme kanonskog pohoda, glavna misa na nekom posebnom euharistijskom ili marijanskom skupu ili hodočašću, kod podjeljivanja popudbine bolesnicima ili pak u pojedinačnim slučajevima koje odobri mjesni Ordinarij.³

Marko Babić

¹ Opširnije o tome usp: Francesco LOPEZ-ILIANA, Significato dell' avverbio »*iterum*« nel canone 917 del CIC, *Palestra del clero*, LXIII (1984), 1016-1038; *SLUŽBA BOŽJA*, XXIII (1983), br. 1. 79; XXIII (1983), br. 2. 162-164.

² *Acta Apostolicae Sedis*, LXXVI (1984), 746.

³ Usp: Instrukcija »*Immensae caritatis*«, br. 2; *AAS LXV* (1973), 267.